

Politiska projekt, osäkra kulturarv

Tvårvetenskapliga studier av kulturarv, identiteter och artefakter

Inledning

Aldrig har så många stora offentligt finansierade kulturarvsprojekt sjösatts i Sverige som under de senaste 20 åren. Med början i ”Den svenska historien” (1993) genomfördes fem stora satsningar inom kulturarvsområdet (De övriga fyra var ”Framtidstro” 1999–2000, ”Industrisamhällets kulturarv” 1999–2002, ”Storstadens arkitektur och kulturmiljö” 1999–2001 och ”Agenda Kulturarv” 2002–2003). Alla hade målsättningar som handlade om att bidra till mer aktiva medborgare och ett mer demokratiskt och jämställt samhälle.

I samband med dessa fem stora projekt pågick också diskussion om vad som kunde och borde omfattas av kategorin kulturarv. Man talade om nya kulturarv och om dolda och glömda kulturarv. Man diskuterade frågor om vilka grupper som representerades i kulturarven och vilka som var tysta och osynliga. Det vill säga, företeelser som gavs hallstämpeln Kulturarv ansågs äga en förmåga att representera olika sociala gruppers förflutna och identiteter (se t.ex. prop 1998/1999:114, 187/1988:104 i Jönsson 2008).

De fem satsningarna – herefter gemensamt benämnda inriktningsprojekten – var del i en större förändring i kulturarvsområdet, en förändring som kan beskrivas som en intensifierad instrumentalisering. Kulturarv har ansetts bra för t.ex. hälsa, ekonomisk tillväxt och ekologisk hållbarhet. Men det har också ansetts positivt för *identitet och medborgarskap*. Dessa två begrepp är centrala för att förstå kulturarvsområdets förändringar, inte minst alltså under de senaste 20 åren. Under dessa år har kulturarv kommit att bli en viktig beståndsdel i byggandet av inte bara nationell identitet (Hobsbawm & Ranger 1983, Anderson 1991) utan också lokala, regionala och andra kulturella identiteter. Majoritetens kulturarv – t.ex. i egenskap av nationella kulturarv – har allt oftare fått konkurrens och samsas med minoritetens kulturarv, ett förhållande som har en stark potential att inte bara generera gemenskap utan också konflikter (Appadurai 2007). Var och ens kulturarv har blivit en giltig kategori vid sidan av de stora kategoriernas (Jönsson 2008). I ett mångkulturellt samhälle är den enskildes biografi och kulturella tillhörighet en viktig beståndsdel för medborgarskapet. Att kunna berätta sin historia är att höra till. Att kunna berätta sin historia är att ha en identitet.

Parallellt med denna tendens har kulturarv öppnats för allt fler företeelser. Inget förslag på vad som kan vara och betraktas som kulturarv kan utan noga överväganden avslås. De offentliga institutionerna – som Riksantikvarieämbetet, centralmuseer och läns museer – har dessutom fått konkurrens om definitionsrätten (se t.ex. Silvé & Björklund 2008). Om var och en tillerkänns rätten till sitt eget kulturarv är det inte längre säkert att institutionernas hallstämpel räcker eller ens är nödvändig. Vad händer med föremål och företeelser som är nya i kulturarvssammanhang eller intar en vacklande ställning? Vad betyder denna växande och växlande mångfald av materiella uttryck?

Under de senaste 20 åren kan vi alltså konstatera en intensifiering av dessa två rörelser som kan sammanfattas i

- en kulturpolitisk vilja att bredda kulturarvsbegreppet och engagera fler människor för demokrati och jämställdhet,
- en nyväckt och delvis förändrad instrumentalisering av kulturarvsbegreppet och dess praxis,
- fokus på industrisamhället som kulturarv, dvs. känslan av att vi lämnar en epok, vilket har lett till att

- kulturarvsbegreppet omsluter alltfler företeelser

Specifika mål, syfte

Ramprojektet *Politiska projekt, osäkra kulturarv* undersöker i fyra delstudier de ovan beskrivna processerna som handlar om vad kulturarv kan och bör användas till och på vilket sätt nya företeelsers etablering som kulturarv blir en resurs i sådana processer. *Det övergripandet syftet med ramprojektet är beskriva och analysera hur kulturarvsbegreppet har gjorts verksamt i politiska satsningar på medborgarskap och identitet inom kulturarvsområdet samt hur dessa begrepp har relaterats till konkreta föremål och miljöer – och vice versa – under de 20 senaste åren.* Dessa relationer undersöks på såväl en kulturpolitisk, programmatisk nivå som en praktisk, föremålsnära.

Hur såg denna relation ut? Var fanns fästpunkterna mellan artefakt och medborgarskap? Och på vilket sätt avsågs dessa fästpunkter befördra demokrati, jämställdhet och medborgerlig aktivitet? Detta är ramprojektets övergripande frågor som ska besvaras från två håll med utgångspunkt dels i de här så kallade *inriktningsprojekten*, dels i tre fenomen som kan beskrivas som 1) *nostalgisering och nyproduktion av industrisamhället som kulturarv*, 2) *nya och helt oväntade användningsområden av kulturarvsbegreppet* samt 3) *låg värderade och osynliggjorda föremål*. Dispositionen av ramprojektet utgörs av en större delundersökning av de fem inriktningsprojekten samt tre mindre delstudier av hur olika företeelser har etablerats alt. misslyckats att etableras, tagits emot och givits nya betydelser i kulturarvsområdet.

Teoretisk utgångspunkt – kulturarvsbegreppet

Kulturarv är ett undflyende begrepp som används på flera olika sätt i olika sammanhang. Dess starka genomslag sedan 1980-talet är obestridligt samtidigt som förståelsen av det är omstritt. Det är inte oväsentligt att undersökningsperioden också omfattar begreppets etablering och konsolidering som den starkaste benämningen på det område som tidigare definierades av arkiv, museer och kulturmiljövård. I själva verket är kulturarvsbegreppet och synen på det en väsentlig ingång till kunskap om hur institutioner, kulturpolitiker och andra aktiva i kulturarvsområdet förstod vad detta område kunde vara och användas till.

Gemensamt för ramprojektets olika delstudier är ett perspektiv på kulturarv som produktivt och rörligt. Ett fruktbart sätt att förstå begreppet är att relatera det till andra jämförbara begrepp, inte minst historia. Den brittiske kulturgeografen David Lowenthal (1998) ägnar väsentliga delar av sin bok *The Heritage Crusade and the Spoils of History* åt skillnaden mellan historia och kulturarv och menar bl.a. att syftet med kulturarv (heritage) till skillnad från historia inte är att människor ska lära sig utan *bli* något. Det vill säga, kulturarvsbegreppet är en *produktiv* kategori, ett begrepp och en kontext som dels *gör* något med de företeelser som omfattas av det, dels kan användas för särskilda syften. Den brittiska forskaren Tony Bennett har framhållit museet som ett modernt instrument för att förbättra människan (Bennett 1995:19). I detta avseende, menar Bennett, liknar museet ett flertal andra institutioner i det moderna samhället, t.ex. skolan, fängelset, sjukhuset, uppfostringsanstalten etc. I motsats till de förmoderna kuriosakabinetten och de privata samlingarna var museets uppgift inte att stilla fåtalets nyfikenhet utan att instruera flertalet (Bennett 1995:39). I denna mening var och är museet en institution som via en uppsättning styrningspraktiker är en del av samhällets bearbetning av dess invånare i riktning mot ett legitimt och på förhand definierat

medborgarskap. Fostran till medborgarskap är ett av kulturarvsinstitutionernas mest grundläggande och långvariga uppdrag.

Delstudie 1

Viljan till förnyelse – Inriktningsprojektet, Lars-Eric Jönsson + doktorand

Delundersökningens empiriska objekt omfattar fem svenska så kallade inriktningsprojekt inom kulturarvsfältet: Den svenska historien (1993), Framtidstro (1999–2000), Industrisamhällets kulturarv (1999–2002) Storstadens arkitektur och kulturmiljö (1999–2001) och Agenda Kulturarv (2002–2003). Utöver dessa undersöks Europarådets kulturarvskampanj Europe – A Common Heritage (1999–2000). Dessa projekt har som gemensamma nämnare att de sökte en aktiv medborgare och tog avstånd från en homogenisering av ”Historien”, den stora och enda. Mångfald (diversity) var ett honnörsord, liksom engagemang, ansvar och medvetenhet.

Undersökningsperioden omfattar en allmän diskussion om kulturarvsinstitutionernas mandat och uppgift, vilket förhållande som borde upprättas med publiken och vilka sociala grupper denna består av och borde bestå av. Inom undersökningsperiodens ram återfinns också etableringen av just kulturarvsbegreppet som ett samlande namn på det fält om upptas av museer, arkiv och kulturmiljövård, såväl inom den offentliga sektorn som inom den ideella och privata. Genomgående är också att de relaterar uttalat det förflutna till nutiden.

På vilket sätt aktiverades kulturarvsbegreppet i förhållande till samtida medborgarskapsfrågor? Om äldre perspektiv på kulturhistoria byggde på tilliten till den vetenskapliga expertens berättelse bejakade flera av dessa inriktningsprojekt en mångfald av nya företeelser och historiska berättelser, liksom ifrågasättandet av den antikvariska expertens monopol på den kulturhistoriska berättelsen. En aktiv och medveten medborgare förefaller i dessa projekt ha varit en berättande person. Men vilka och vilkas berättelser hördes? Vilka historier ansågs användbara för det goda medborgarskapet? Vilka var det inte? Kan det vara så att all historia är användbar, en resurs, i byggandet av ett samhälle med aktiva, ansvarstagande och medvetna individer? Om inte – vilka och vilkas historier var en tillgång, vilka och vilkas var en belastning? Och hur förstods den tysta individen i dessa sammanhang? Om den historiska berättelsen är en förutsättning för medborgarskap byggt på identitet av härkomst och ursprung, vilken ställning får då tystnaden? Eller den oacceptabla berättelsen?

Tillvägagångssätt, genomförande, källor

Uppmärksamhet kommer att läggas vid projektens beskrivningar, syften och problemdiskussioner. Vad avsåg projekten uppnå? Vilken roll spelade publiken eller allmänheten i dem? På vilket sätt ville man påverka sina målgrupper? Vilken potential ansågs det förflutna ha för att skapa engagemang, ansvar och medvetenhet? Engagemang, ansvar och medvetenhet för vad? Vilka historiska berättelser aktualiserades och (re)producerades i mötet med målgruppen? Dessa frågor riktar uppmärksamheten mot en serie bipolära teman kring vilka delstudien kommer att disponeras:

- Expert och allmänhet
- Institution och publik
- Historia och framtid
- Människor och ting
- Berättelse och tystnad

Utöver museer undersöks ytterligare ett par platser som var av särskild vikt för inriktningsprojekten: den obligatoriska skolan (Den svenska historien, Framtidstro), arbetslivsmuseer (Industrisamhällets kulturarv) samt 1960- och 70-talets förorter (Storstadens arkitektur och kulturmiljö, Agenda kulturarv). På dessa platser tog väsentliga delar av inriktningsprojekten gestalt. Här möttes kulturarvsinstitutioner/funktionärer och individer konkret.

De studerade inriktningsprojekten har gemensamt att de föregicks och efterlämnade omfattande programskrivningar och dokumentationer, inte minst av utställningar och andra aktiviteter. För respektive projekt är alltså källäget förhållandevis gott. I samtliga projekt ingick också att ta projektinitiativ respektive fånga upp externa initiativ av nationell, regional och lokal art. Från dessa initiativ finns omfattande rapportering och dokumentationer.

Delstudier 2, 3 & 4

De ovan beskrivna inriktningsprojekten har gemensamt att de sökte en ny bred publik. Om kulturarv skulle få ökad betydelse i samhället, inte minst utifrån ett jämställdhets- och demokratiperspektiv var det centralt att det också blev en resurs för fler människor, inom flera områden som sträckte sig utanför det traditionella kulturområdet. Ett sätt att verka i denna riktning var att uppmärksamma nya företeelser i egenskap av kulturarv. I ramprojektet ingår därför tre delstudier som lägger fokus på lika många empiriska företeelser vars ställning som kulturarv är och har varit mer eller mindre osäker. Dessa tre exempelstudiers plats i ramprojektet är att fördjupa tre aspekter på processer om hur artefakter kan förstås som kulturarv. Hur går det till när nya företeelser uppfattas som relevanta kulturarv? Och varför väljs som bort och annat in?

Delstudie 2. Industriella ruiner, Robert Willim

Fabriken har blivit en nyckelsymbol för industrisamhället. Som kulturarv är fabriken väl känd som fenomen (se t.ex. Alzén & Burell 2005; Avango & Lundström 2003; Storm 2008). Men vilka dragningskrafter står den för? Kan vilken fabrik som helst tjäna som en ingång till det förflutna? Genom att utgå från termen *Industrial Cool* (Willim 2008) kommer denna delstudie att undersöka hur tidigare industriella miljöer får ny dragningskraft. Termen betecknar hur traditionell tillverkningsindustri estetiseras och kulturaliseras på nya sätt. Detta är en följd av att stora delar av industrin i Västvärlden läggs ner eller flyttas till låglöneländer. I takt med att dessa sektorer av industrin blir något som allt fler människor i Väst har en allt större distans till, ges det plats för nya föreställningar. Dessa tar sig uttryck i nya förhållningssätt gentemot de materiella strukturer som finns kvar när verksamheter har flyttat. Industriruiner och övergivna fabriksmiljöer kan få en ny lockelse.

Speciellt industriruinerens lockelse och status som alternativt kulturarv kommer att analyseras. Vissa industriruiner blir arenor för upptäcktsfärder, andra blir välplanerade rekreationslandskap där förfallet samsas med ny växtlighet. Fenomen som urban exploration och ruinturism är betydelsefulla alternativa strömningar som använder fysiska lämningar på nya och annorlunda sätt jämfört med offentliga kulturarvsinstitutioner (se Deyo & Leibowitz 2003).

Delstudien bygger på intervjuer med aktörer som ägnar sig åt alternativa sätt att närma sig industrisamhällets lämningar, däribland representanter för rörelsen urban exploration liksom mer uppmärksammade ruinskildrarna som Jan Jörnmark (2007). Observationer av

ruinmiljöer kommer att utföras. I första hand väljs miljöer i Skåne ut, där en rad nedlagda socker- och tegelbruk utgör lämpliga objekt. Observationerna kommer att ske med hjälp av audiovisuell teknik i syfte att undersöka hur gestaltning, appropriering och representation av industrisamhällets lämningar kan utvecklas (se MacDonald & Basu 2007; Calzadilla & Marcus 2006). Därtill kommer en diskussionsgrupp bestående av olika kompetenser såsom antikvarier, arkeologer och arkitekter formeras i syfte att rådbråka frågeställningar om kulturarv och ruiners betydelse i ett postindustriellt samhälle.

I delprojektet blir frågeställningar om appropriering (Schneider 2003) aktuella, liksom villkoren för estetisering och återbruk. Dessutom kommer ruinen som fenomen att analyseras (Edensor 2005; Eriksen 2006; Huyssen 2006). Härmed analyseras spänningen mellan olika typer av autenticitet, varvid termen patina management (Willim 2008; jfr Smeds 2007) blir ett redskap för att undersöka spänningen mellan officiella kulturarv och industriruiner.

Delstudie 3. Biograferings- och identitetsprocesser: artefakter och biofakter? Max Liljefors
Människan har sedan urminnes tider domesticerat växter och djur men uppfattningen om biologiskt liv som kulturarv är ett relativt senkommet fenomen. Nordiska museet (Julita gård i Södermanland) började som första svenska museum upprätta genbanker med växtkloner under 1970-talet. Nordiska Genbanken bildades 1979 och ombildades 2008 till Nordiskt Genresurscenter. Idag satsas stora resurser på ett växande antal genbanker av olika slag för växter, skog, husdjur och fisk, från lokala ideella föreningar till det Globala Frövalvet på Svalbard, invigt 2008, vars hallar skyddas av den eviga permafrosten hundra meter ner i urberget. Nutidens stora intresse för bevarande av växt- och djurraser kan härledas till en breddad uppfattning hos institutioner, föreningar och allmänhet av vad kultur och kulturarv är och kan vara, men också till det stora genomslaget i samhället för genteknologi, kloning och biomedicin. En annan faktor är farhågorna för och erfarenheterna av att klimatförändringar, kortsiktiga marknadskrafter, krig och andra faktorer kan få arter och raser att försvinna för alltid. Denna utveckling innebär att det biologiska livet har kommit att inlemmas på nya sätt i kulturella, ekonomiska, politiska och juridiska diskurser och fått ökad pregnans som markörer av lokal, nationell och regional identitet och historia. Vilka berättelser skapas kring genbankerna och hur blandas i berättelserna emotionella och värderande perspektiv med biologiska och historiska fakta? Hur förhandlas strävan att bevara växt- och djurraser ”rena” gentemot utsikterna att från genresurserna skapa nya hybrider med önskvärda egenskaper? Hur står kulturarvsperspektivet i förhållande till immaterialrättsliga aspekter av å ena sidan genbankernas tillgänglighet för allmänhet och forskare och å andra sidan ”bioprospektering”, dvs. kommersiella patent på biologiska resurser? Delstudien relaterar till ett växande forskningsintresse från kulturvetenskapernas sida för genteknik och ”genkultur” och för synen på gener som bärare av identitet och tillhörighet.

Denna delstudie kommer att studera bevarandet av levande organismer, exempelvis i form av nedfrysning av frön, spermier och ägg (kryobiologi) samt gårdar och befruktnings- och avelsprogram för lantraser, betraktade som kulturarv. Delstudien närmar sig detta problemkomplex utifrån det filosofiska begreppet biofakt, som myntades 2001 av den tyska filosofen Nicole C. Karafyllis (2001). Biofakt är sammansatt av orden ”artefakt” och ”bios” (liv) och betecknar en levande organism (eller en del av en sådan) som på något sätt skapats, formats eller påverkats genom teknologisk manipulation. En sådan organism är, har den tyska kulturforskaren Ingeborg Reichle påpekat, inte längre del av en ”naturlig natur” utan utgör ett

”epistemiskt objekt”, dvs. ett kunskapsföremål som är bärare av kulturella betydelser, minnen och föreställningar.

Delstudien vill undersöka de kulturella berättelser som är kopplade till genbanker på olika nivåer. Preliminära iakttagelser ger vid handen att sådana berättelser omfattar såväl bygderomantiska och patriotiska motiv som högteknologiska utopier och apokalyptiska drag (Frövalvet i Svalbard omtalas i media som ”Domedagsvalvet”). De huvudsakliga studieobjekten kommer att vara Fredriksdals museer och trädgårdar i Helsingborg och Nordiska Genbanken i Alnarp (samt enskilda skånska gårdar kopplade till dessa båda institutioner), där den förstnämnda har en publik och upplevelsebetonad framtoning och den senare en mer vetenskaplig och institutionell approach. Det tredje studieobjektet kommer att vara det Globala Frövalvet i Svalbard. Delstudien kommer att undersöka bilderna och berättelserna kring genbankerna, från de lokala skånska gårdarna till Alnarps nationella uppdrag och till Svalbards globala räckvidd, såsom de uttrycks i genbankernas arkitektoniska, landskapsarkitektoniska och i övrigt estetiska utformning, i genbankernas eget informations- och reklammaterial samt i mediebevakningen av genbankerna. Delstudien kommer att undersöka detta material utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv som beaktar såväl texter som bilder och rumsliga gestaltningar som betydelsebärande uttryck (Hall 1997; Sturken & Cartwright 2008). Delstudiens utgångspunkt är att det organiska livet blir ett epistemiskt objekt genom att inlemmas i epistemiska strukturer.

Delstudie 4. Kvinnors virkning, Anneli Palmköld

Hur kommer det sig att de flesta kulturhistoriska museisamlingar innehåller apoteksinredningar från 1800-talet, manglar och brudklänningar men inte biljettförsäljerskans lilla kur i 1960-talets parkeringshus, den uppfällbara torkvindan eller den muslimska kvinnans burka? Och varför finns det så få virkade dukar i museernas samlingar? I denna delstudie undersöks ting och företeelser vars ställning i de offentliga kulturarvsinstitutionerna präglas av stor osäkerhet.

Delstudien fokuserar särskilt virkade dukar och deras relation till kulturarvsfältet. Den virkade duken är exempel på en företeelse och ett ting som ända sedan de svenska museerna tillkomst har ansetts problematisk, valts bort och fortfarande väljs bort när insamling görs. Delstudien tar utgångspunkt i moraldebatten om virkning i slutet av 1800-talet (Zickerman 1999), uppfattningen om virkning som en icke-svensk teknik (Hyltén-Cavallius 2007), museala perspektiv på den virkande kvinnan, museers berättelser om adliga och borgerliga spetsar (Rundqvist 1989) respektive virkade medaljonger samt hur den virkade duken exponeras och har exponerats på museer.

Förutom moraliska perspektiv på virkning undersöks också estetiska överväganden (se Hazelius 1873). I förlängningen av begreppen moral och estetik undersöks hur smak används som distinktion i museisammanhanget för att inkludera respektive exkludera olika typer av föremål och därmed även de människor som tillverkat, brukat och hanterat dem (Bourdieu 1984). Där föremålen, de virkade artefakterna, bildar en fästpunkt till medborgarskap är det befogat att ställa frågan om vem som bearbetar garnet med virknålen, vem som tar hand om det färdiga resultatet samt vem som sköter om det och brukar det.

En av källorna till denna delstudie utgörs av en undersökning av några museers samlingar av virkade dukar och de kunskaper som finns om dem (provenienser, berättelser med mera) samt uppgifter om hur de har använts och används som utställningsföremål. En annan källa är handarbetsböcker och annan textilinriktad litteratur som behandlar virkning

som teknik. En tredje källa är de virkmönster som publiceras i veckopressen och i dess handarbetsbilagor. Dessutom kommer Internet att användas för att undersöka hur samtalet om virkning som teknik och den virkade duken sker idag. Utgångspunkten för detta val av källa är att samtal om textilier och textila tekniker idag förs på bloggar och hemsidor, där man också byter mönster och erfarenheter. Bland dagens textiltövare finns en stor nyfikenhet på experiment, men även på att pröva äldre mönster. Därför är det möjligt att ta del av tekniska diskussioner om mönster som kan finnas representerade i museisamlingar, där dessa aspekter inte ingår i kunskapsstoffet om respektive föremål. I samtliga källor kommer även de visuella inslagen att beaktas och värderas på samma nivå som den materiella och textuella analysen (Larsson 2008).

Områdesöversikt

Instrumentella perspektiv på kulturarv är i vissa avseenden ett beforskat område, såväl i Sverige (se t.ex. Aronsson och Hillström 2005) som internationellt (se Grundström i Börjesson & Jönsson 2005). Studier av dess politiska roll har gärna knutits till de nationella projekten under 18- och 1900-talen (jfr Anderson 1991, Hobsbawm & Ranger 1983). Dessa nationella projekt har som ett centralt syfte haft att uppnå gemenskap, dvs. inbegripande en delvis annorlunda mer passiv syn på identitet och medborgarskap än det här föreslagna ramprojektet. Kulturarvens funktion som identitetsproducenter har belysts i flera sammanhang, t.ex. i Bond, G. C. & Gilliam, A. (eds) (1994), Peckham R. S. (ed.) (2003) och Shore (2000) och på svensk botten i t.ex. Hammarlund-Larsson, Nilsson & Silvé (2004). Här, liksom i Tony Bennets *The Birth of the Museum* (1995) framgår bland annat den täta relationen mellan kulturarv och politiska frågor och projekt.

I antologin *Kanon och Kulturarv* (Jönsson, Wallete & Wienberg, red. 2008) ges en bred och mångfacetterad bild av hur det förflutna görs till en politisk resurs i form av kanon eller kulturarv. Exempelen hämtas från Danmark och Sverige. Här understryks också det förflutnas funktion som ett slags läromedel. Införlivandet av industrisamhället i kulturarvsområdet har varit föremål för vetenskapliga undersökningar (se t.ex. Alzén & Burell 2005; Avango & Lundström 2003; Jönsson & Svensson, red. 2005; Storm 2008; Willim 2008). Huvuddelen av den befintliga forskningen har dock fokuserats på de traditionella institutionerna samtidigt som miljöer som ej uppmärksammas av de traditionella kulturarvsaktörerna har hamnat vid sidan av (jfr Edensor 2005; Jönsson & Svensson, red. 2005). Detta undersökningsfält, dvs. hur företeelser inlemmas resp. ”nekas” tillgång till kulturarvsområdet, är centralt för att förstå hur kulturarv produceras och hur kunskapsproduktionen går till genom de färdigheter som med ett engelskt begrepp kallas ”collection management” (Pearce & Martin 2002).

De icke-mänskliga genbankernas bevarandeperspektiv har hittills endast i ringa grad behandlats ur ett kulturvetenskapligt perspektiv. Den kulturvetenskapliga forskningen om genetik och genteknologi har i huvudsak rört sig om det mediala genomslaget för genetisk ingenjörskonst och i synnerhet med fokus på det mänskliga genomet (Lundin & Åkesson 2002, 2000; Lundin & Ideland 1997). En central aspekt har varit förhoppningar och rädslor kopplade till utsikten att på genetisk väg skräddarsy människan genom genetisk ingenjörskonst. (van Dijk 1997, Nelkin & Lindee 1995, Valery 1995) Forskningen i Sverige kring genbanker är nästan uteslutande nära kopplad till genbankernas egen verksamhet, exempelvis i publikationer och rapporter från POM (Programmet för odlad mångfald, i regi av Jordbruksverket och Centrum för biologisk mångfald), och utgör därmed del av det empiriska material som den här föreslagna delstudien (3) vill undersöka. Medvetenheten om kulturella

aspekter av genbanker tycks öka i dessa sammanhang, exempelvis arrangerade NordGen seminariet "Plants that tell stories – the cultural heritage of plant genetic resources" i Hilleröd, Danmark, i november 2008.

Forskningsmiljö

Det forskarkollektiv som står bakom denna ansökan arbetar på den nybildade Institutionen för Kulturvetenskaper vid Lunds universitet. Den består av sex avdelningar – etnologi med folklivsarkivet, idé och lärdomshistoria, konsthistoria och visuella studier, ABM och bokhistoria, kulturarbete och intermedialitet samt musikvetenskap. Genom denna nybildning har ett mångvetenskapligt forskarkollektiv bildats vars kompetensområde bland annat omfattar kulturarvsfältet. Den tvärvetenskapliga forskargrupp som står bakom föreliggande ansökan representerar etnologi, konsthistoria och visuella studier samt museologi. Samtliga forskare har breda erfarenheter från såväl akademien som kultur- och kulturarvsfältet.

Betydelse

Betydelsen av detta ramprojekt är flerfaldig. I övergripande termer ligger en väsentlig betydelse i undersökningen av hur det förflutna används som resurs i olika sammanhang i samhället. Intensiteten i detta resurstänkande kan knappast överskattas. Ramprojektet kommer att ge ett starkt bidrag till kunskapen om hur det förflutna aktiveras och verkar i samhället.

De så kallade inriktningsprojekten har varit utsatta för revision men aldrig samlat undersökts vetenskapligt. Trots deras politiska betydelse och genomslag i kulturarvsfältet vet vi endast litet om hur starkt detta genomslag var och vilka effekter i praktiken de hade.

Artefakter/miljöers och tanken om det goda medborgarskapets betydelser är en mycket väsentlig del av det som kan kallas den kulturarvspolitiska diskursen. Trots detta är relationen dem emellan i väsentliga delar okänd. Ramprojektet *Politiska projekt, osäkra kulturarv* kommer att bidra till en ökad kunskap och förståelse hur dessa två aspekter hänger samman.

Resursfördelning

Ramprojektet är avsett att finansiera sammanlagt fyra forskare och en forskarstuderande. Finansieringen är disponerad med 20 procents tjänstgöring i fyra år för respektive mindre delstudie. Delstudie 1 är betydligt mer omfattande än de övriga tre. Den genomförs av huvudsökande Lars-Eric Jönsson inom ramen för 40 procents tjänstgöring. I denna tjänstgöring ingår också projektledning. Delstudie 1 genomförs dessutom av en forskarstudent som vid bifall av ansökan rekryteras. Forskarutbildningsnämnden, Området för Humaniora och teologi har vid sammanträde den 26 mars 2009 beslutat om medfinansiering av studiestödets fjärde år.

Medel för en internationell konferens kommer att sökas separat, liksom för studieresor och konferensresor som respektive forskare medverkar i inom ramen för projektet.

Referenser

- Alzén, Annika & Burell, Birgitta (red.) 2005. *Otydligt. Otympligt. Otagligt. Det industriella kulturarvets utmaningar*. Stockholm: Carlssons.
- Anderson, Benedict 1991. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appadurai, Arjun 2007. *Vredens geografi. Rädslan för de fåtaliga*. Stockholm: Tankekraft.

- Aronsson, P. & Hillström, M. (red.) 2005; *Kulturarvens dynamik. Det institutionaliserade kulturarvets förändringar*. Tema Q, Linköpings Universitet, Linköping.
- Avango, Dag & Lundström, Brita 2003 (red.). *Industrins avtryck. Perspektiv på ett forskningsfält*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Bak-Jensen, Søren 2007. "Jagten på den biomedicinske kulturarv. Indsamling på nye vilkår", Årsskrift for Medicinsk Museion, 4: 11-18 (2007).
- Bauer, Susanne 2007. "The Genomics of environmental response: re/visions in risk assessment?", pp. 121-38. I: A. Bammé, G. Getzinger, and B. Wieser (eds.), *Yearbook 2006 of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society*. München/Vienna.
- Bennett, Tony 1995. *The Birth of the Museum. History, Theory, Politics*. London: Routledge.
- Bond, G. C. & Gilliam, A. (eds) 1994. *Social Construction of the Past: Representations as Power*. London: Routledge.
- Börjesson, Mats & Jönsson, Lars-Eric 2005. *Forskningsprogram för ett Kulturarvsvetenskapligt institut*. Stockholm: Statens historiska museum.
- Calzadilla, Fernando & George E. Marcus 2006. *Artists in the Field: Between Art and Anthropology*. I: Schneider, Arnd & Wright, Christopher (Eds.): *Contemporary Art and Anthropology*. Oxford: Berg.
- Deyo, L.B. & David "Lefty" Leibowitz 2003. *Invisible Frontier. Exploring The Tunnels, Ruins, and Rooftops of Hidden New York*. New York: Three Rivers Press.
- Edensor, Tim 2005. *Industrial Ruins. Space, Aesthetics and Materiality*. Oxford: Berg.
- Eriksen, Anne 2006. *The Murmur of Ruins. A cultural history*. I: *Ethnologia Europaea*. *Journal of European Ethnology* 36:1 2006.
- Foucault, Michel 2004. *Naissance de la biopolitique, Cours au collège de France 1978-1979*, Hautes études, Gallimard-Seuil.
- Grahn, Wera 2006. "Känn dig själv": *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. Linköping: Institutionen för tema, Tema Genus, Linköpings universitet.
- Hall, Stuart (red.) 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage.
- Hartouni, Valerie 1997. *Cultural Conceptions: On Reproductive Technologies and the Remaking of Life*. University of Minneapolis Press.
- Hazelius, Artur 1873. *Skandinavisk-etnografisk samling i hufvudstaden*. Stockholm.
- Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (red.) 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huyssen, Andreas 2006. *Nostalgia for Ruins*. I: Grey Room 23. Spring 2006.
- Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.) 2005. *I industrisamhällets slagskugga. Om problematiska kulturarv*. Stockholm: Carlssons.
- Jönsson, Lars-Eric 2008. *Mitt och allas kulturarv – politisk risk och resurs*. I: Jönsson, Lars-Eric, Wallete, Anna & Wienberg Jes (red.) 2008. *Kanon och kulturarv, Historia och samtid i Danmark och Sverige*. Stockholm: Makadam.
- Jönsson, Lars-Eric, Wallete, Anna & Wienberg Jes (red.) 2008. *Kanon och kulturarv, Historia och samtid i Danmark och Sverige*. Stockholm: Makadam.
- Jörnmark, Jan 2007. *Övergivna platser*. Lund: Historiska media.
- Klein, Barbro 2003. "När skillnad gör skillnad: reflektioner kring museipolitik, tystnader, och judisk kultur i Sverige", *Saga och sed.*, 2002, s. [47]-61, 2003.

- Lowenthal, David 1998. *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lundin, Susanne & Lynn Åkesson (red.) 2000. *Arvets kultur. Essäer om genetik och samhälle*. Nordic Academic Press.
- Lundin, Susanne & Lynn Åkesson (red.) 2002. *Genetechnology and Economy*. Nordic Academic Press, Lund.
- Lundin, Susanne & Malin Ideland 1997. *Gene Technology and the Public*. Nordic Academic Press.
- Lundström, Catarina 2005. *Fruars makt och omakt: kön, klass och kulturarv 1900-1940*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå universitet.
- Macdonald, Sharon & Basu, Paul (Red.) 2007: *Exhibition Experiments*. Oxford: Blackwell.
- Nelkin, Dorothy & M. Susan Lindee 1995. *The DNA Mystique: The Gene as a Cultural Icon*. New York: W.H. Freeman.
- Palmsköld, Anneli 2007. *Textila tolkningar: om hängkläden, drättar, lister och takdukar*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Pearce, Susan M. & Martin, Paul (red.) 2002. *The collector's voice: critical readings in the practice of collecting*. Vol. 4, Contemporary voices, Ashgate, Aldershot.
- Peckham, R.S. 2003 (ed); *Rethinking Heritage. Cultures and Politics in Europe*. IB Taurus, London & New York.
- Schneider, Arnd 2003. *On 'appropriation'. A critical reappraisal of the concept and its application in global art practices*. I: *Social Anthropology* 2003, 11, 2, 215-229.
- Shore, C. 2000. *Building Europe. The Cultural Politics of European Union*. London: Routledge.
- Silvén, Eva & Björklund, Anders (red.) 2008. *Svåra saker. Ting och berättelser som upprör och berör*. Stockholm: Nordiska museet.
- Smeds, Kerstin 2007. *Försvinnandets kultur och mumifieringen av världen. Om tidsångest och bevarandestrategier*. I: *Kulturella perspektiv*, Nr 1 2007.
- Storm, Anna 2008. *Hope and Rust. Reinterpreting the industrial place in the late 20th century*. Stockholm: Stockholm Papers in the History and Philosophy of Technology.
- Sturken, Marita & Lisa Cartwright 2009. *Practices of Looking*. Oxford University Press.
- van Dijk, José 1997. *Imagination. Popular Images of Genetics*. New York University Press.
- Willim, Robert 2008. *Industrial Cool. Om postindustriella fabriker*. Lund: Lunds universitet.
- Zickerman, Lilli 1937. *Sveriges folkliga textilkonst: utdrag ur Föreningens för svensk hemslöjd samlingsverk över svenska allmogetextilier*. Stockholm: Svensk litteratur.
- Zickerman, Lilli 1999. *Lilli Zickermans bästa: hemslöjdstankar från källan*. Umeå: Hemslöjden.